



REGIONALNA SARADNJA ZAPADNOG BALKANA I PRILIV STRANIH INVESTICIJA

Dr.sc. Maida Bećirović, email: becirovic.maida@hotmail.com

Agencija za unapređenje stranih investicija u BiH – FIPA

Azra Bećirović

Sarajevo, Grbavička 44

Sažetak: Glavni preduslov uspješnog ekonomskog razvoja svake privrede u savremenim uslovima poslovanja, podrazumijeva raspolaganje dovoljnim finansijskim sredstvima kojim bi se finansirali uspješan i kontinuiran privredni rast i razvoj. Imajući u vidu da je finansijski kapital vrlo ograničen resurs i da ga mnoge zemlje nemaju u dovoljnim količinama, prinuđene su da nedostatak potraže u stranim investicijama kao najpovoljnijim uslovima finansiranja svoje privrede. U slučaju da iznos starnih ulaganja bude nedovoljan, konkretna država se u toj situaciji mora snalaziti na druge načine koji su uvijek nesigurni i po pravilu vrlo skupi. Strane direktne investicije su značajne za svaku zemlju jer utječu na njen ekonomski razvoj, povećanje zaposlenosti, povećanje izvoza pa i povećanje bruto društvenog proizvoda. U tom smislu sve zemlje Zapadnog Balkana nastoje privući sto više stranih direktnih investicija. Je li Region prilika ili konkurent za povećan priliv stranih direktnih investicija?!

Ključne riječi: strane direktne investicije, privredni rast, regionalna saradnja, finansijski kapital, makroekonomska politika, konkurencija, ekonomski razvoj

REGIONAL COOPERATIONS OF THE WESTERN BALKANS AND THE INFLOW OF FOREIGN DIRECT INVESTMENTS

Abstract: The main precondition for successful economic development of every economy in modern conditions business, includes availability of sufficient financial resources which would fund a successful and sustained economic growth and development. Having in mind that the financial capital is very limited resource and that many countries do not have in sufficient quantities, they are forced to seek in the lack of foreign investment as the most favorable conditions financing of its economy. In the case that the amount of foreign investments is insufficient, concrete States are in that situation must manage in other ways that are always uncertain and generally, very expensive. Foreign direct investment is significant for each country because it affects its economic development, increasing employment, increasing exports and increasing the gross domestic product. In this sense, all Western Balkan countries are trying to attract as many foreign direct influences as possible. Is it Region an opportunity or a competitor to increase the inflow of foreign direct investment?!

Keywords: Foreign direct investment, economic growth, regional cooperation, financial capital, macroeconomic policy, competition, economic development

1. UVOD

Direktna strana ulaganja kao oblik međunarodnog kretanja kapitala predstavljaju doprinos efikasnijem poslovanju privrede, izlazak na međunarodno tržište, podizanje životnog standarda društva. Strana ulaganja predstavljaju ključni razvojni faktor u savremenoj privredi, uz trgovinu, najznačajnije sredstvo poslovanja preduzeća, organizovanje proizvodnje, snadbjevanje robama i uslugama u svjetskim razmjerama.

Interes za privlačenje stranih ulaganja, pokazuju zemlje u razvoju, tranzicijske, i razvijene zemlje. Direktna strana ulaganja utiču na ekonomski rast, a efekti zavise od oblika ulaganja i investicionog ambijenta. U daljem izlaganju namjera autora je da se ukaže na značaj regiona

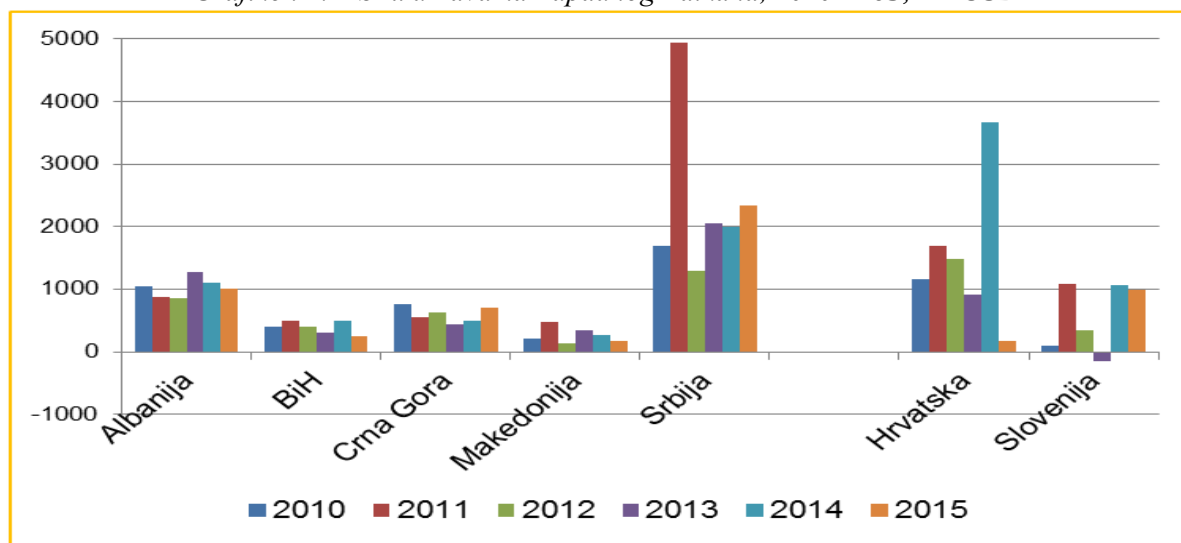


u povećanom prilivu direktnih stranih investicij i neophodnosti saradnje Regiona, kako bi Region i svaka zemlja posebno, imale benefite u pogledu povećanog priliva stranih direktnih investicija. Takođe, u nastavku rada dat je pregled stanja stranih direktnih investicija uzemljama Regiona, najvećih ulagača po zemljama iz koje dolaze kao i struktura po sektorima privrede u kojima su strani ulagači plasirali kapital, te po broju zaposlenosti. Istaknute su prednosti regiona i razlozi za saradnju u privlačenju direktnih stranih investicija, kao i mjesto Bosne i Hercegovine koje ima u ovim procesima.

2. STANJE I POKAZATELJI STRANIH DIREKTNIH INVESTICIJA U REGIONU

U ovom momentu, dinamika ekonomskog razvoja regiona Zapadnog Balkana, pa i Bosne i Hercegovine, veoma je zavisna od priliva stranih direktnih investicija. Razlozi za to leže u činjenici da SDI stvaraju niz direktnih benefita i imaju snažne multiplikativne efekte na nacionalnu ekonomiju, utiču na ukupnu zaposlenost i rast dohotka zaposlenih, kroz korporativne i indirektno poreze, uvećavaju ukupne poreske prihode države, omogućavaju tehnološke transfere i kreiranje potpuno novih sektora, te doprinose regionalnom razvoju. Zemlje Zapadnog Balkana su se razvile u zanimljive lokacije za investiranje, posebno usljed otvorene perspektive za članstvo u EU. U prethodnim godinama, neke zemlje su postigle značajne uspjehe u povećanju priliva stranih direktnih investicija, dok druge i dalje daleko izostaju o čemu će nam više reći i grafikoni u nastavku.

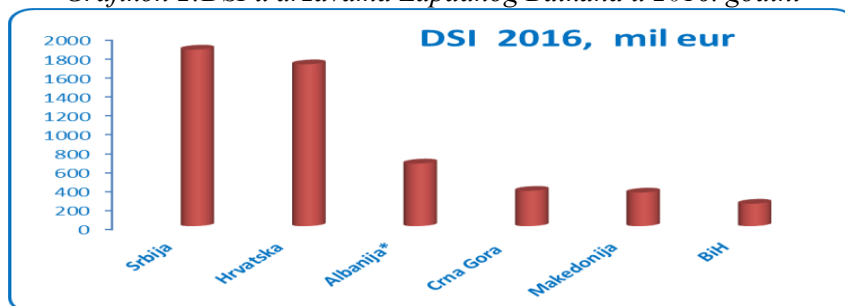
Grafikon 1: DSI u državama Zapadnog Balkana, 2010-2015, mil USD



Izvor: UNCTAD World Investment Report WIR 2016

Kada analiziramo ovaj grafikon, vidimo da su Srbija i Hrvatska lideri u prilivu direktnih stranih investicija u periodu 2010.-2015. Godina, a potom i Albanija, koja nema velikih oscilacija u prilivu stranih direktnih investicija u ovom vremenskom periodu. Na žalost, vidljivo je da je Bosna i Hercegovina, sa Makedonijom, ima vrlo mali priliv stranih direktnih investicija.

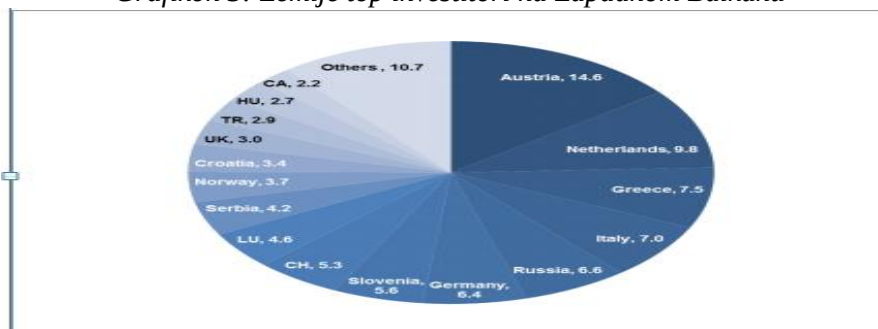
Grafikon 2: DSI u državama Zapadnog Balkana u 2016. godini



Izvor: preliminarni podaci nacionalnih banaka država

Iz preliminarnih polazatelja priliva stranih direktnih investicija za 2016. Godinu vidljivo je da je Republika Srbija i dalje lider u privlačenju SDI u regionu, sa blizu dvije milijarde eura stranih investicija. Republika Hrvatska je također povećala priliv investicija u 2016 godini, kao i ostale zemlje regiona, izuzimajući Bosnu i Hercegovinu.

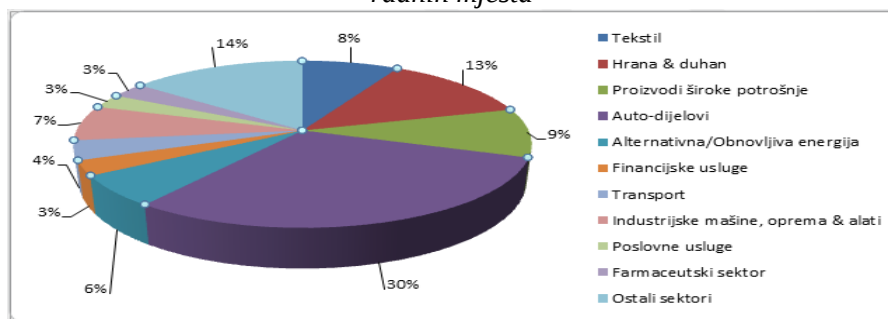
Grafikon 3: Zemlje top investitori na Zapadnom Balkanu



Izvor: UNCTAD World Investment Report WIR 2016

Iz ovog grafikona, vidljivo je da zemlja koja najviše ulaže u region Zapadnog Balkana je Austrija, sa udjelom od 14, 6%, potom Kraljevina Holandija, Grčka, Rusija, Slovenija i druge zemlje EU. Ovi pokazatelji nam govore da su zemlje investitori u Zapadni Balkan, u stvari, zemlje koje dobro poznaju ovaj Region i koje imaju istorijsku povezanost sa ovim dijelom Europe i prepoznaju resurse i potencijale koje ove zemlje imaju u ekonomskom smislu, bez obzira na sve negativne trendove i imidž koji Zapadni Balkan ima u svijetu.

Grafikon 4: Tokovi stranih ulaganja u Jugoistočnoj Evropi za period 2011-2015. godine po stvaranju radnih mjesta

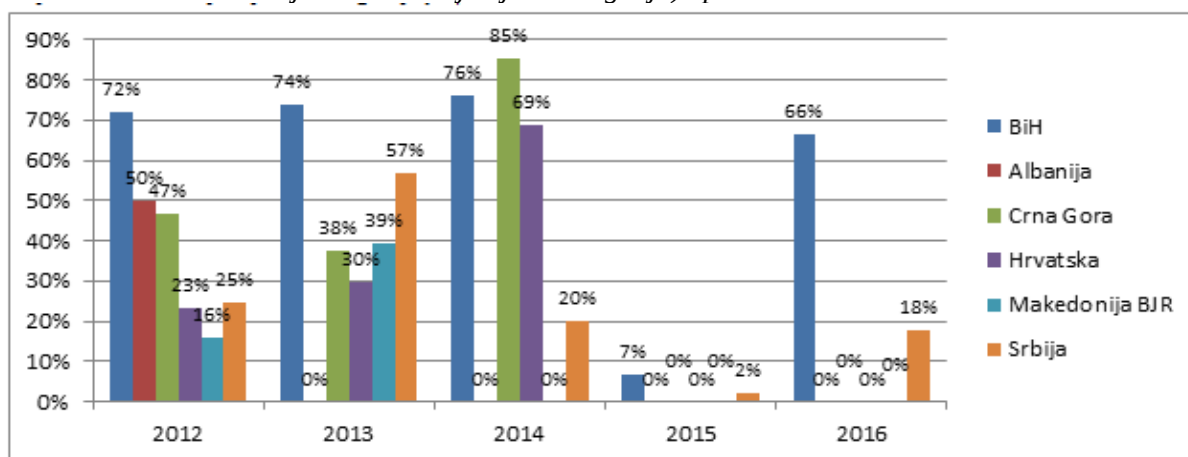


Izvor: fDi Intelligence - The Financial Times Ltd



Nezaposlenost u zemljama Zapadnog Balkana je vrlo izražen problem, zato je važno znati koji je to sektor otvorio najviše radnih mjesta zahvaljujući direktnim stranim investicijama u Regionu. Iz ovog grafikona vidimo da prednjači sektor auto dijelova sa čak 30 posto udjela, a potom sektor hrane i duhana, te sektori tekstila i prizvoda široke potrošnje. Obzirom na to da su sve zemlje u Regionu bile pogođene ekonomskom krizom, što je uticalo i na povećanje nezaposlenosti, može se reći je da je regionalna saradnja ključna kako bi se privukle strane direktne investicije i tako doprinijelo smanjenju nezaposlenosti.

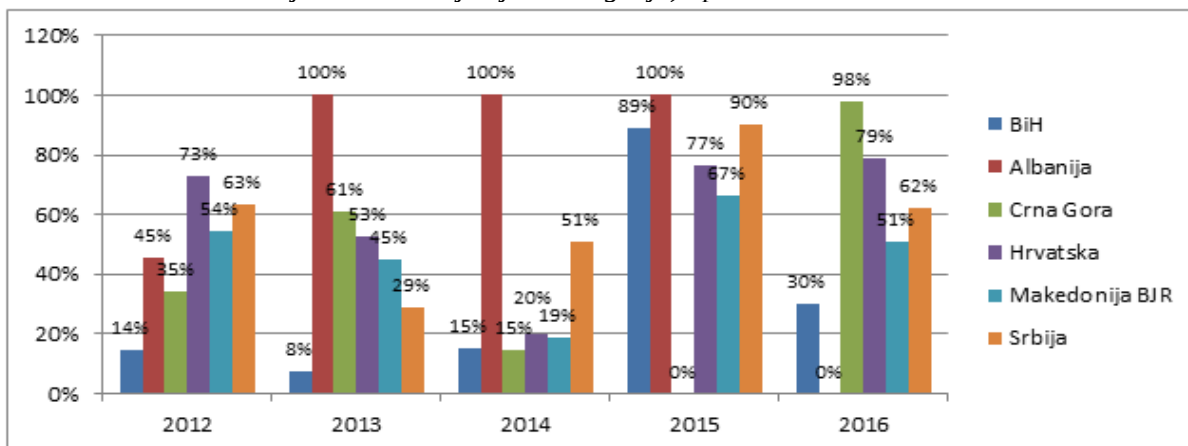
Grafikon 5: Udio investicija koje su motivirane prirodnim resursima u zemljama regije (prema vrijednostima najavljenih ulaganja) u periodu 2012-2016



Izvor: FDI Markets

Ovaj grafikon pokazuje motive stranih investitora kada su u pitanju prirodni resursi. Iako zemlje Zapadnog Balkana ističu kako su njihove prednosti i prirodni resursi kojima raspolažu, treba naglasti da je u većini zemalja regije prisutan trend opadanja ulaganja koja su motivirana dostupnošću prirodnih resursa. Čak što više, vidljivo je da osim Bosne i Hercegovine i Makedonije, u ostalim zemljama regije nisu zabilježeni ovakvi tipovi ulaganja u posljednje dvije godine.

Grafikon 6: Udio investicija koje su motivirane osvajanjem novih tržišta u zemljama regije (prema vrijednostima najavljenih ulaganja) u periodu 2012-2016





Kada razmišljaju o ulaganju u određena područja, strani investitori razmatraju i pristup tržištu, te dostupnost i „osvajanje“ određenih tržišta, može biti jak motiv za investiranje. Iz pregleda udjela investicija koje su motivirane osvajanjem novih tržišta u zemljama Regije prema broju najavljenih projekata, vidimo da prednjači Albanija, dok su sve druge zemlje imaju približno jednaku zastupljenost projekata ovog tipa u ukupnoj strukturi prema broju projekata. Gledajući pojedinačno, tržišta u regionu su veoma mala. Regionalne alijanse su neminovnost i kanal koji nam može omogućiti da na velikim tržištima budemo glavni igrači i samim tim da velikim inostranim kompanijama budemo dostojna konkurencija. Bez združivanja snaga, kvaliteta i iskustva, drugi veliki igrači će nas pregaziti

Grafikon 7



Izvor: Doing Business 2016, Svjetska Banka

Zajednički problem Balkana jeste spora i glomazna birokratija, zbog čega su se države loše plasirane na listama konkurentnosti.

Cilj snažnijeg povezivanja je da se standardi i zakonska regulativa izjednače u svim državama, kako bi se zajedničkim Iz ovog grafikona vidimo kako su rangirane zemlje Zapadnog Balkana, u Izvještaju Svjetske Banke o lakoći poslovanja. U navedenom Izvještaju, najbolje je rangirana Makedonija, koja je zadnjih godina poduzela niz aktivnosti kako bi ambijent za ulaganja u zemlji učinila što povoljnijim i jednostavnijim, te je u Izvještaju zauzela odlično 12. mjesto u ukupnom rang. U Izvještaju su odlično rangirane i Slovenija i Crna Gora, a Bosna i Hercegovina i Albanija su na zadnjim mjestima.

Stabilno i povoljno poslovno okruženje je jedan od osnovnih zahtjeva stranih investitora da bi uopće razmišljali o investiranju u određenu zemlju. To je i razlog što većina zemalja Zapadnog Balkana i dalje mora učiniti još puno toga kako bi poslovno okruženje bilo povoljno i atraktivno za strane investitor.

Pored toga, predvidljivost u poslovanju, efikasnost poreskog sistema, smanjenje nameta i dobro obrazovanje kadrova, neki su od preduslova za povećanje likvidnosti u privredi i stvaranje boljeg poslovnog ambijenta. Ekonomsku i političku stabilnost očekuju domaći privrednici, ali i svaki strani investitor.

Provedena analiza regionalnog priliva SDI-a uglavnom upućuje na zaključak o slabo iskorištenom potencijalu regije kao investicijski atraktivnog prostora. No značajni su pomaci



učinjeni u otvaranju zemalja zapadnog Balkana stranim investitorima. Regija više nema negativnu percepciju među ulagačima. Zapravo, povjerenje prema ovom dijelu Europe i njezin prosperitet u uzlaznoj je putanji. Zemlje Zapadnog Balkana su se razvile u zanimljive lokacije za investiranje, posebno usljed otvorene perspektive za članstvo u EU

3. KONKURENTNE PREDNOSTI ZAPADNOG BALKANA ZA PRIVLAČENJE SDI

Jasno je da je budućnost regiona u Evropskoj uniji, i regionalna saradnja ubrazava taj proces, alii dovodi do uređenja prostora i njegove dugoročne održivosti, jer upravo politička i ekonomskasaradnja čini regiju atraktivnijom za investitore, olakšava trgovinu, ubrzava modernizaciju. Krozregionalnu saradnju, zemlje praktično izražavaju jedinstvo kroz kompromis što pokreće Regiju ka EUstandardima i evropsku praksu saradnje.

Kada govorimo o konkurentnim prednostima Regiona, smatramo da su to slijedeće:

- Tradicionalna povezanost ekonomija i tržišta
- Međusobno poznavanje, zajedničko govorno područje i već postojeća saradnja u okviru zemalja regiona
- Postojanje CEFTA sporazuma o slobodnoj trgovini
- Usvajanje zakonodavstva prema EU direktivama i aktivnosti na putu pristupanja EU. Daljnje jačanje regionalne saradnje, snažnije povezivanje te produbljivanje integracije vođene su jasnom perspektivom pridruživanja EU. Jedna od prednosti regiona je upravo blizina EU tržišta.
- Evropska unija će u cilju regionalne saradnje podržati transportno i energetske uvezivanja zemalja Zapadnog Balkana kroz projekte "Western Balkans' 6".
- Vijeće za regionalnu saradnju RCC, Strategija 2020 za jugoistočnu Evropu (South East Europe SEE 2020, I) usvojena je od strane 7 država regiona u novembru 2013. godine. Cilj strategije, koja je rađena po uzoru na EU 2020 strategiju je da podrži postizanje nacionalnih ciljeva kroz regionálnu saradnju, a sa glavnim ciljem da se unaprijedi životni standard u svim državama regiona i doprinese kreiranju novih radnih mjesta.
Države koje su usvojile strategiju Albanija, BiH, Hrvatska, Kosovo, Crna Gora, Srbija i Makedonija. Hrvatska je zbog ulaska u članstvo EU samo djelimično uključena u implementaciju mjera ove strategije.
- Veličine ekonomija i tržišta koje jedino zajedničkim nastupom mogu privući velike investitore i projekte, naročito za udaljena tržišta (primjer Platforme 16+1, NR Kine za zemlje centralne i istočne Evrope)
- U cilju privlačenja investitora, Srbija, Makedonija, Republika Srpska, Hrvatska i Bosna i Hercegovina inicirale su zajedničkom program- Program Certifikacije povoljnog poslovnog okruženja u jugoistočnoj Evropi
BFC SEE ((Business Friendly Certification South East Europe)
BFC SEE projekat uspostavlja prvu regionalnu platformu za poboljšanje i usklađivanje lokalnih uslova poslovanja u zemljama jugoistočne Evrope– Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj, Makedoniji, Srbiji, od 2016. godine i Crnoj Gori
- Strateški geografski položaj



- Niski troškovi rada u kombinaciji s relativno obrazovanim stanovništvom
- Povoljan porezni sistem

Veoma je važno da uz podršku EU zajednički koncipiramo strateški program većih investicija u regionalnu "vezivnu", "čvrstu" i "meku" infrastrukturu, u transportu, energetici, informacionim tehnologijama, znanju... To će podspješiti kreiranje programa koji vode povećanju zaposlenosti, posebno mladih. Takve zajedničke strategije omogućile bi ne samoskoriju izgradnju važnih putnih, željezničkih i energetske koridora regionalnog i šireg značaja, nego i stabilan put za brži razvoj regiona i njegovu suštinsku evropeizaciju

4. ZAKLJUČAK

Budući da se rad uglavnom orijentira na direktne strane investicije, dovoljno je reći da Zapadni Balkan u zadnjih deset godina nije uspio privući niti 1% ukupnoga svjetskog SDI-a. Analizirajući ove podatke, jasno je da Region nije iskoristio svoj investicijski potencijal te da će uz napore da se ostvari i održi politička i makroekonomska stabilnost, olabavi rigidnost tržišta rada i reformira glomazni birokratski državni aparat, postati poželjna destinacija za strane investitore.

Prilikom privlačenja stranih investicija, važno je da zemlje Regiona razmišljaju kako da prevaziđu predstavljanje individualnih prednosti, i da razmišljaju više o predstavljanju Regiona.

Velika međuzavisnost zemalja Zapadnog Balkana je realnost i neminovnost, a zadatak svih nas, i iz biznis i javnog i naučnog sektora, je da strateški pristupamo toj međuzavisnosti i jačamo njene pozitivne aspekte koji su najevidentniji upravo na polju ekonomije.

U mjeri u kojoj dalje jačamo pozitivne aspekte ekonomske međuzavisnosti i regionalnu konkurentnost, u toj mjeri zavisi i ekonomski prosperitet pojedinih zemalja. Koordinirani razvoj strateških privrednih i infrastrukturnih projekata, razvoj preduzetništva i zajedničke inicijative u privlačenju direktnih stranih investicija, veća integracija finansijskih tržišta predstavljaju nedovoljno iskorišćene potencijale regionalnih integracija. Turizam, hrana, energetika i finansijska tržišta su polja koja u cilju konkurentnosti na evropskom i globalnom tržištu traže veći stepen udruživanja između zemalja našeg regiona.

Procesi regionalne integracije su važni i za privlačenje direktnih stranih investicija. Treba imati u vidu da je regionalna saradnja zemalja zapadnog Balkana jedan od formalnih uslova za unapređenje odnosa ovih zemalja sa Evropskom unijom, i da inicijative u ovoj oblasti mogu ubrzati proces približavanja njoj. Bosna i Hercegovina, ora uložiti i sam više napora kako bi doprinijela razvoju i poboljšanju saradnje Regiona, a što će bez sumnje doprinjeti i razvoju Bosne i Hercegovine.

LITERATURA:

Zakoni:

- [1] Zakon o politici direktnih stranih ulaganja, (Službeni glasnik BiH br. 17/98)
- [3] Zakon o stranim ulaganjima, (Službene novine FBiH br.61/01)



- [4] Zakon o stranim ulaganjima, (Službeni glasnik RS br. 25/02)
- [5] Zakon o privrednim društvima FBiH (Službene novine FBiH, br.23/99)
- [6] Zakon o privrednim društvima RS (Službeni glasnik RS br.127/08)
- [7] Vijeće za regionalnu saradnju RCC, Strategija 2020 za jugoistočnu Evropu (South East Europe SEE 2020, I)
- [8] Doing Business 2016, Svjetska Banka
- [9] FDI Markets 2017
- [10] UNCTAD World Investment Report WIR 2016
- [11] Agencija za unapređenje stranih investicija u Bosni i Hercegovini – FIPA, www.fipa.gov.ba (7.05.2017.);
- [12] Centralna banka Bosne i Hercegovine, statistika – finansijski sektor u BiH, www.cbbh.ba
- [13] www.doingbusiness.org/~media/GIAWB/Doing%20Business/Documents/Annual-Reports/English/DB16-Full-Report.pdf
http://www.fic.ba/pdf/Bijela_knjiga